

ALMANYA'NIN UZUN GÖÇ YAZI, AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARI VE TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ GERİ KABUL ANLAŞMASI

GERMANY'S LONG SUMMER OF MIGRATION, THE EUROPEAN UNION'S MIGRATION POLICIES AND THE TÜRKİYE-EUROPEAN UNION READMISSION AGREEMENT

Çiğdem MANAP

Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü

cigdemmanap@yahoo.com

ORCID:0000-0003-0045-8284

ÖZ

Geliş Tarihi:

18.01.2025

Kabul Tarihi:

04.06.2025

Yayın Tarihi:

27.06.2025

Anahtar Kelimeler

Geri Kabul
Anlaşması,
Uzun Göç Yazı,
Avrupa Birliği,
Türkiye,
Mülteciler

Keywords

Readmission
Agreement,
Long Summer of
Migration,
European Union,
Türkiye,
Refugees

Bu çalışma Almanya ve Avrupa Birliği'nin göç politikalarını 2013 Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması ile 2016 Türkiye-Avrupa Birliği Zirve Bildirisi bağlamında incelemektedir. Özellikle 2015 yılında yaşanan ve literatürde “uzun göç yazı” olarak adlandırılan kitlesel göç hareketine odaklanılmaktadır. Bu dönemde başta Yunanistan, Makedonya ve Sırbistan güzergâhı üzerinden Avrupa Birliği'ne—özellikle Almanya ve Avusturya'ya—yönelik yoğun bir mülteci akışı meydana gelmiştir. Almanya'nın sınırlarını mültecilere resmen açmasıyla başlayan süreç ülkenin göç politikalarını, idari kapasitesini ve toplumsal dinamiklerini derinden etkilemiştir. Bu dönemde Avrupa genelinde ve Almanya özelinde yaşanan terör saldırıları kamuoyunda güvenlik endişelerinin artmasına ve mültecilere yönelik olumsuz tutumların yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler Avrupa Birliği'nin düzensiz göçü sınırlamak ve göç akışını daha kontrol edilebilir hâle getirmek amacıyla çeşitli stratejik politikalar geliştirmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda 2016 Türkiye-Avrupa Birliği Zirve Bildirisi ile 2013 Geri Kabul Anlaşması'nın etkin bir şekilde uygulanması taahhüt altına alınmıştır. Anlaşma özellikle 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşın tetiklediği mülteci hareketliliğini düzenlemeyi amaçlamaktadır. 2015 yazında doruk noktasına ulaşan göç hareketi Geri Kabul Anlaşması'nı Avrupa Birliği göç politikalarının temel taşlarından biri hâline getirmiştir.

ABSTRACT

This study examines the migration policies of Germany and the European Union within the framework of the 2013 Turkey-European Union Readmission Agreement and the 2016 EU-Turkey Summit Statement. Particular attention is given to the mass migration movement of 2015, often referred to in the literature as the “Long Summer of Migration”. There was a significant influx of refugees into the European Union -especially toward Austria and Germany- via routes passing through Greece, Macedonia, and Serbia during this period. This process initiated by Germany's official decision to open its borders to refugees, profoundly influenced the country's migration policies, administrative capacity, and social infrastructure. Terrorist attacks across Europe and in Germany intensified public security concerns and fueled growing societal opposition to refugees. These developments prompted the European Union to devise various policies aimed at controlling migration flows and preventing irregular migration. In this context, the 2016 EU-Turkey Summit Statement reaffirmed the implementation of the 2013 EU-Turkey Readmission Agreement. The agreement primarily aimed to regulate the increasing influx of refugees driven by the Syrian civil war, which began in 2011. The migration wave that peaked in the summer of 2015 rendered the Readmission Agreement a central pillar of EU migration policy.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1622589>

Atıf/Cite as: Manap, Ç. (2025). Almanya'nın uzun göç yazı, Avrupa Birliği politikaları ve Türkiye Avrupa Birliği geri kabul anlaşması. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 15(2), 958-969.

Giriş

Göç ve mültecilik çağdaş dünyanın karşı karşıya olduğu en karmaşık ve acil küresel sorunlar arasında yer almaktadır. 2015 yılında Avrupa’da yaşanan ve literatürde “uzun göç yazı” (*der lange Sommer der Migration*) olarak adlandırılan dönem Avrupa Birliği (AB) sınır politikalarının, göç yönetimi stratejilerinin ve uluslararası toplumun insani krizlere yanıt verme kapasitesinin derinlemesine sorgulandığı bir kırılma noktası olmuştur. Bu süreçte başta Suriye iç savaşı olmak üzere Afganistan, Irak ve diğer istikrarsız bölgelerden gelen yüz binlerce sığınmacının Avrupa’ya ulaşması sınır güvenliği politikalarıyla birlikte sosyal uyum, entegrasyon ve çokkültürlülük çerçevesinde geliştirilen iç politika yaklaşımlarını da tartışmaya açmıştır. Göç krizinin temelinde yatan nedenler silahlı çatışmalar, devlet dışı aktörlerin artan etkisi, otoriter rejimlerin baskısı ve sosyoekonomik eşitsizliklerdir. Bu çok katmanlı yapısı nedeniyle insani bir trajedi olan kriz küresel göç yönetişiminin yapısal zafiyetlerini ve adaletsizliklerini görünür kılan bir olgudur. Uluslararası göç sisteminin yük paylaşımındaki dengesizlik, sorumlulukların belirlenmesinde yaşanan belirsizlikler ve ortak politika üretiminde karşılaşılan koordinasyon eksiklikleri bu dönemde daha da belirginleşmiştir. Bu bağlamda Almanya’nın 2015 yılında uygulamaya koyduğu “açık kapı politikası” ulusal düzeyde ve Avrupa genelinde göç politikalarının sınırlarını ve dayanıklılığını test eden bir dönüm noktası olmuştur. Bu politika Almanya’nın uluslararası yükümlülüklerini ve insani sorumluluk anlayışını yansıttığı kadar Avrupa Birliği içinde dayanışma ilkesi temelinde geliştirilen ortak göç politikalarının tutarlılığını da sınamıştır. Söz konusu göç krizi Avrupa’da kurumsal mekanizmaların ve toplumsal bağlılık sistemlerinin yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmış, uzun vadeli, kapsayıcı ve sürdürülebilir göç politikalarının önemini bir kez daha ortaya koymuştur.

Angela Merkel’in 2015 yazında dile getirdiği “Wir schaffen das!”¹ (Yapabiliriz!) mesajı yalnızca Almanya’nın değil tüm Avrupa’nın göç ve mülteci politikalarına yaklaşımını şekillendiren ve tartışmalara yön veren sembolik bir an olarak tarihsel bir önem taşımaktadır. İnsani dayanışmayı ve Avrupa değerlerini ön plana çıkaran bu ifade aynı zamanda göç politikalarının sosyal, ekonomik ve siyasi boyutları üzerinde tartışmaları başlatmıştır. Almanya’nın sınırlarını mültecilere açma kararı, kısa vadede milyonlarca insan için bir umut kaynağı yaratırken, uzun vadede Alman toplumunda ve siyasetinde derin etkiler bırakmıştır. Bu sürecin başlangıcını oluşturan olaylardan biri 27 Ağustos 2015 tarihinde Avusturya’nın Slovakya ve Macaristan sınırına yakın Parndorf kentinde meydana gelen, yetmiş bir mültecinin terk edilmiş bir kamyonun içerisinde havasızlıktan hayatını kaybetmiş olarak bulunduğu trajik hadisedir. Bu olay Avrupa genelinde düzensiz göçün insani boyutunu ve mülteci krizinin aciliyetini dramatik bir şekilde gözler önüne sermiş, kamuoyunda ve siyasi arenada göç politikalarının yeniden ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur (Harding, 2015). Uluslararası kamuoyunda tepkilere yol açan bu olay bazı Avrupa ülkelerinin savaştan, siyasi çalkalanmalardan ve iç karışıklıklardan kaçan insanlara sınırlarını açma kararlarına katkıda bulunmuş, olaydan dört gün sonra dönemin Almanya Başbakanı Angela Merkel, bir mülteci kampı ziyareti sonrası -akıllara kazınan ve sonrasında kimi zaman Merkel’in göç politikalarını eleştirmek amacıyla defalarca kullanılan- “Wir schaffen das” sözleriyle açık kapı politikasını duyurmuştur (Merkel, 2015). Merkel’in bu açıklamasının hemen ardından, 2 Eylül 2015 tarihinde, üç yaşındaki Suriyeli mülteci Alan Kurdi’nin cansız bedeninin Türkiye’nin Bodrum kıyılarına vurması, mülteci krizinin insani trajedisini küresel ölçekte daha da görünür kılmış ve tartışmalara derinlik kazandırmıştır. Avrupa’daki siyasi ve toplumsal duyarlılıkları tetikleyen bu olay uluslararası kamuoyunda göç politikalarının etik ve insani boyutlarını yeniden sorgulayan bir dönüm noktası olarak kayıtlara geçmiştir.

Merkel’in açıklamasını takip eden birkaç ay içinde bir milyondan fazla mülteci Almanya’ya sığınma talebinde bulunmuştur. İnsani bir zorunluluk olarak değerlendirilen Merkel’in mültecilere sınırları açma kararının ardında Almanya’nın güçlü ekonomik altyapısı ve iş gücü eksikliğini gidermeye yönelik uzun vadeli hedefleri de bulunmaktadır. Almanya göçmen nüfusun entegrasyonu ile demografik zorluklara çözüm üretmeyi amaçlamıştır. 2015 yılından itibaren mülteci kabulüne yönelik ekonomik harcamalarını önemli ölçüde artması, eğitim, konut ve sağlık hizmetleri gibi temel alanlarda yapılan yatırımlar, bütçe üzerinde baskı yaratmıştır. Ancak, uzun vadede mültecilerin entegrasyonunun Almanya ekonomisine katkıda bulunacağına dair öngörüler hâkimdir. Mülteci nüfusun iş gücü piyasasına katılım oranlarının artırılması bu hedefin temelini oluşturmaktadır. Institut für

¹ "Yapabiliriz". 31 Ağustos 2015'te Almanya Şansölyesi Angela Merkel, yeni gelen mülteciler için bir kampı ziyaret ettikten sonra bir basın toplantısına katılır ve burada mültecileri kabul etmekle ilgili basit bir cümle söyler: "Wir schaffen das!" ("Biz bunu başarırız!" ya da "Yapabiliriz!"). Bu cümle medyada ve sosyal medyada oldukça popüler olmuş ve Merkel’in göç politikalarını eleştirdiği pek çok mecrada bu cümleye ve göç politikalarında yapılan yanlışlara atfen "Haben wir es geschafft?" (Başardık mı?) cümlesi kullanılmıştır.

Arbeitsmarkt und Berufsforschung² (IAB) tarafından yapılan araştırmalara göre, 2015 yılında Almanya'ya gelen mültecilerin %64'ü iş gücüne katılmıştır. 2022 yılı itibarıyla erkek mültecilerin %75'i, kadın mültecilerin ise %31'i istihdam edilmiştir³. Ancak bu politikaların uygulanması sırasında beklenmeyen sosyal ve siyasi zorluklarla karşılaşmıştır. 2015 yılının sonbaharında Almanya genelinde birçok yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşu mülteci krizine yanıt vermek için olağanüstü bir çaba göstermiş ancak aynı dönemde Almanya'nın bazı bölgelerinde mülteci karşıtlığı yükselişe geçmiştir. 2015 yılının Kasım ayında Paris'te Avrupa çapında IŞİD bağlantılı bir dizi ölümcül saldırının ilki olan Bataclan da dâhil Paris Saldırıları (BBC, 2015) gerçekleşmiştir. Temmuz 2016'da Almanya'nın Ansbach kasabasındaki bir müzik festivalinde IŞİD bağlantılı bir Suriyelinin intihar bombalı eylemi on beş kişinin yaralanmasıyla sonuçlanmıştır (Pleitken F., Hume, T. and Mc Kirdy E. 2016). Aşırı sağ partiler bu saldırıları Merkel'in göç politikalarını eleştirmek amacıyla kullanmıştır. 19 Eylül 2016'da yapılan Berlin eyalet seçimlerinde Merkel'in partisi *Christlich Demokratische Union Deutschlands* (CDU) %18'lik bir düşüş yaşarken, göçmen karşıtı *Alternative für Deutschland* (AfD) ilk kez başkent eyalet parlamentosuna girmiştir (Oltermann, 2016). *Sozialdemokratische Partei Deutschlands* (SPD) üyesi dönemin Belediye Başkanı Michael Müller, dünyanın, AfD'nin kazandığı destek seviyesini "sağcıların ve Almanya'daki Nazilerin geri dönüşünün bir işareti olarak göreceği" konusunda endişelerini belirtmiştir. Aşırı sağ görüşlerin yükselmesi ve AfD'nin 2017 Bundestag seçimlerinde üçüncü büyük parti hâline gelmesi mülteci krizinin toplumsal bölünmeleri nasıl derinleştirdiğini ortaya koymaktadır. 19 Aralık 2016'da sığınma başvurusu reddedilen Tunuslu bir mültecinin Berlin'de Kurfürstendamm Bulvarı'ndaki Noel pazarına kamyonla girerek on iki kişinin ölümüne ve yetmiş kişinin yaralanmasına neden olan saldırısını IŞİD üstlenmiştir (BBC, 2016). 24 Eylül 2017'de radikal sağ parti AfD, Alman parlamentosu Bundestag'a üçüncü büyük parti olarak girmiş ve CDU'nun, Sosyal Demokrat SPD ile koalisyon kurmasıyla birlikte ana muhalefet partisi olmuştur (Clarke, 2017). Ekim 2018 yerel seçimlerinde aldığı yenilginin ardından Merkel, CDU liderliğinden ayrılacağını ve 2021 seçimlerine katılmayacağını açıklamıştır (Reuters, 2017). Almanya'nın açık kapı politikası Avrupa sınır rejiminin uzun süredir devam eden zayıflıklarını gözler önüne sererken Avrupa ülkeleri arasında iş birliğini zorlaştıran siyasi anlaşmazlıklar Schengen Bölgesi'nin temel ilkelerini tehdit etmeye başlamıştır. Balkan rotası boyunca sınırların kapatılması ve AB'nin Türkiye ile yaptığı Geri Kabul Anlaşması bu rejimin yeniden düzenlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda "Türkiye'den AB'ye gerçekleşen düzensiz göçü" sonlandırmak amacıyla Avrupa'ya ulaşan mültecileri geri gönderme işlemlerini düzenleyen Türkiye- AB Zirvesi Bildirisi Mart 2016'da yayınlanmıştır. Bu bildirinin yürürlüğe girmesi Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine sığınma talebinde bulunmak için gelen insan sayısını önemli ölçüde azaltmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada Avrupa Birliği'nin 2015 mülteci krizi sürecinde ve sonrasında benimsediği göç yönetimi politikaları özellikle 2013 AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması bağlamında nitel araştırma yöntemleri kullanılarak eleştirel bir yaklaşımla incelenmektedir. Çalışmada doküman analizi yöntemi temel alınarak AB politika belgeleri, zirve bildirileri, uluslararası anlaşma metinleri ve resmi açıklamalar gibi birincil kaynaklar sistematik biçimde analiz edilmiştir. Ayrıca konuya ilişkin akademik literatür taranarak özellikle mülteci hakları, insan hakları normları ve uluslararası sorumluluk paylaşımı konularına odaklanan çalışmalardan yararlanılmıştır.

Çalışmanın kuramsal temeli Foucault'nun yönetimsellik (*governmentality*) ve biyoiktidar (*biopower*) kavramlarına dayanmaktadır. Foucault'ya göre modern devletler sınırları fiziksel olarak denetlemekle kalmaz, yaşam, eylem ve ölüm üzerindeki düzenleyici mekanizmalar aracılığıyla bireyler üzerinde iktidar uygularlar. Bu bağlamda AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması Avrupa'nın sınırlarını dışsallaştırmak ve göçmen bedenlerini yönetilebilir kılmak üzere kurgulanmış bir biyo-politik strateji olarak değerlendirilebilir (Foucault, 2007). Agamben'in (2004) istisna hâli (*state of exception*) kavramsallaştırması da analizde merkezi bir yer tutmaktadır. Agamben'e (1998) göre modern egemenlik hukukun askıya alındığı alanlarda, örneğin sığınmacı kamplarında "çıplak hayat"a indirgenen bireyler üzerinden işler. AB'nin Türkiye ile yaptığı Geri Kabul Anlaşması mültecileri yasal korumadan yoksun, sürekli geçici bir statüde tutan bir istisna rejimi üretmektedir. Bu bağlamda anlaşma politik bir araç olmanın ötesinde hukuki düzenin dışında bırakılmış insan yaşamlarını yöneten bir iktidar teknolojisi olarak okunabilir. Normatif

² İş Piyasası ve Mesleki Araştırma Enstitüsü, Almanya'da bir enstitü

³ <https://www.euronews.com/business/2024/05/01/majority-of-germanys-open-door-refugees-have-entered-the-labour-force>

uluslararası ilişkiler literatürü çerçevesinde çalışmada özellikle sorumluluk paylaşımı, etik yükümlülükler ve uluslararası adalet gibi kavramlar gözetilerek AB'nin uyguladığı sınır dışı politikalarının insan hakları normları ile ne ölçüde uyumlu olduğu sorgulanmaktadır (Betts & Costello, 2016). Ayrıca AB-Türkiye iş birliğinin asimetrik doğası ve “koşullu ortaklık” mantığı normatif eşitlik ilkeleri temelinde değerlendirilmiştir. Çalışma göç politikalarının içeriksel bir çözümlemesinin yanı sıra bu politikaların arkasındaki iktidar mantığını ve etik dayanakları tartışmaya açarak Avrupa'nın göç rejimini çok katmanlı ve eleştirel bir perspektifle analiz etmektedir.

Almanya'nın Uzun Göç Yazı ve “Wir schaffen das!” Söyleminin Siyasal-Etik Bağlamı

Angela Merkel'in 2015 yazında verdiği “Wir schaffen das!” söylemi başbakanlığı döneminde aldığı en kritik kararlardan biriyle -Avrupa'yı derinden sarsan mülteci krizine yanıt olarak Almanya'nın sınırlarını yüz binlerce sığınmacıya açma kararıyla- doğrudan ilişkilidir. “Uzun göç yazı” olarak adlandırılan bu birkaç aylık dönemde Suriye iç savaşı ve ekonomik zorluklardan kaçan bir milyondan fazla insan Almanya'ya ulaşmıştır (UNHCR, 2024). Bu dönem Avrupa Birliği'nin sınır politikalarının işlevselliğinin sorgulandığı ve özellikle Almanya'nın göç siyasetinde kırılma noktası teşkil eden bir sürece işaret etmektedir. Bu süreç sonunda Avrupa Birliği sınır kontrollerini sıkılaştırmış, Balkan rotasında sınırlar kapatılmış ve 18 Mart 2016'da yürürlüğe giren AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması ile düzensiz göçü denetim altına alma çabaları kurumsallaştırılmıştır. Buna rağmen Suriyeliler Almanya'daki sığınmacı ve mülteci nüfusunun çoğunluğunu oluşturmaya devam etmiş; ülke 1,3 milyon mülteciyle dünya genelinde en fazla mülteci barındıran ikinci ülke olmuştur (UNHCR, 2024). Hess vd. (2017, s. 6) bu dönemi Avrupa'nın sınır rejiminin tarihsel ve yapısal bir başarısızlığı olarak nitelendirmektedir. Avrupa devletleri yaklaşık otuz yıl boyunca seçici ve dışlayıcı sınır politikalarıyla şekillenen bir göç rejimi oluştururken 5 Eylül 2015'te Almanya ve Avusturya'nın sınırlarını resmi olarak açması bu rejimin ani çöküşünü simgelemiştir. Rea vd. (2019, s. 12) bu gelişmeyi “1989'dan bu yana ilk defa Avrupa sınırlarının kısmen açılması” olarak değerlendirmekte ve özellikle Suriyeliler için kara yoluyla Avrupa'ya geçişlerin kolaylaştırıldığını vurgulamaktadır. Bu kararı neredeyse bireysel düzeyde alan Merkel birkaç ay sonra Aralık 2016'da CDU toplantısında yaptığı konuşmada “Geçen yıl gelen yaklaşık 890.000 kişinin tamamı kalamaz. Ancak her birey bir kitlenin anonim bir parçası olarak değil bir insan olarak bizim tarafımızdan kabul edildi ve ediliyor; her istek incelenecektir” açıklamasıyla hem insani yaklaşımı hem de idari ciddiyeti vurgulamıştır. Ancak aynı konuşmada 2015 yazındaki durumu “yapılamaz, olmamalı ve asla tekrarlanmamalı” sözleriyle tanımlayarak kararının uzun vadeli etkilerine ilişkin eleştirel bir perspektif sunmuştur (Merkel, 2016).

Kitlesel göçler sonrası göç alan toplumlarda etnik, kültürel ve sosyal çeşitlilik kaçınılmaz olarak toplumsal dışlama pratiklerini, ırkçılığı, ırkçılık karşıtı direnişleri ve entegrasyon tartışmalarını beraberinde getirmektedir (Yurdakul & Niden, 2018, s. 8). Nitekim Almanya'da başlangıçta görece olumlu seyreden kamuoyu desteği Kasım 2015'te Paris'te gerçekleşen terör saldırıları ve 2015 sonunda Köln'deki yılbaşı kutlamaları sırasında yaşanan cinsel taciz vakalarıyla ciddi biçimde yön değiştirmiştir (Rea et al., 2019, s. 13). Özellikle Müslüman kimliğine atfedilen önyargı kamuoyunda yeni gelenlere karşı korku ve tepkiyi körüklemiştir. Başlangıçta sivil toplumun üstlendiği gönüllü destek mekanizmaları ve göçmenlere yönelik empatik tutum kısa sürede yerini korumacı ve sınırlayıcı bir yaklaşıma bırakmıştır. Kleist'a (2022, s. 11) göre “sınırları kapatarak yeniden kontrol altına alma” talebini önce sağ popülist aktörlerin söylemi olarak başlamış zamanla toplumun geniş kesimlerince benimsenmiştir. Merkel göçün ekonomik fırsatlar sunduğu yönündeki argümanlarını sürdürmüş olsa da kamuoyu baskısının artması ve entegrasyon sürecinde yaşanan zorluklar karşısında söyleminde değişikliğe gitmiştir. 2016 yılında yaptığı bir konuşmada “Suriye'ye barış döndüğünde ve IŞİD Irak'ta yenildiğinde, buradaki insanlar öğrendiklerini alıp ülkelerine dönecekler” şeklinde mültecilerin Almanya'da kalıcılığına dair sınırlı bir beklenti ortaya koymuştur. 2015–2020 yılları arasında Almanya AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nı destekleyerek ve iltica başvurularını zorlaştıran yeni yasalar çıkararak mülteci akınını sınırlandırma amacı güden daha sıkı bir göç rejimine yönelmiştir. Sonuç olarak Almanya'nın iltica politikası hem iç güvenlik hem de AB düzeyinde dışsallaştırılmış sınır rejimleri bağlamında yeniden yapılandırılmış; Balkan rotası üzerindeki ülkelerin sınır geçişlerini kısıtlamasıyla sığınmacı başvuruları belirgin bir şekilde azalmıştır. Çalışmanın sonraki bölümlerinde “uzun göç yazı” sonrası dönemde Türkiye'nin Avrupa'nın sınır politikalarında yeniden nasıl merkezi bir aktöre dönüştüğü ve 2016 Geri Kabul Anlaşması'nın kurumsal göç kontrol mekanizmalarındaki rolü üzerinde duracaktır.

Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması ve 18 Mart 2016 Türkiye-Avrupa Birliği Zirve Bildirisi

Avrupa Birliği göç politikasının önemli araçlarından biri olan geri kabul anlaşmaları devletlerin başka bir devletin topraklarında yasadışı bir durumda bulunan hem kendi vatandaşlarının hem de diğer ülkelerin vatandaşlarının kendi topraklarına geri kabulünü taahhüt altına almaktadır. Mülteci ve sığınmacıların korunmasına ilişkin uluslararası hukukla belirlenmiş hükümlere uygunluğu konusunda tartışmalara yol açan “geri kabul anlaşmalarının Avrupa Birliği tarafından süregelen kullanımı konuyu güncel göç literatürünün ana konularından biri hâline getirmiştir” (İçduygu ve Aksel, 2014, s. 337). Geri kabul anlaşmaları bir ülkede yasadışı olarak bulunan kişilerin anlaşmaya taraf olan kaynak ülkeye veya transit geçiş yaptığı ülkeye geri gönderilmesini düzenler. Geri kabul anlaşmalarında taraflar “sınır dışı etme prosedürlerini 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne uygun olarak kendi ulusal mevzuatları ve insan hakları ve mültecilerin statüsünün korunmasına ilişkin uluslararası anlaşmalar kapsamındaki görevlerine uygun olarak gereksiz formaliteler olmadan ve makul bir süre içinde gerçekleştirmeyi kabul eder” (Cassarino, 2007, s. 182). AB’nin göç akınlarına karşı kendini koruma araçlarından biri olan bu anlaşmaların temel amacı AB Üye Devletlerinden birinin topraklarında izinsiz olarak ikamet eden kişilerin tespiti ve geri dönüşü için hızlı ve etkili karşılıklı prosedürler oluşturmaktır. AB, kaynak ülkesine geri dönmesi mümkün olmayan veya belge eksikliği nedeniyle kaynak ülkesi belirlenemeyen kişiler için mültecilerin sıklıkla kullandığı geçiş ülkeleriyle geri kabul anlaşmaları yaparak bu sorunun çözülmesine yönelik adımlar atmıştır. Avrupa’da geri kabul anlaşmaları çok eski bir tarihe dayanıyor olsa da 2000 sonrası imzalanan ya da müzakereye açılan geri kabul anlaşmaları öncekilerden farklı olarak tek tek üye devletler tarafından değil AB tarafından imzalanmış olması ve sadece vatandaşların değil taraf ülkeden transit geçiş yapan üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabulünü kapsamı açısından farklıdır (Batır, 2017, s. 593-594). Geri Kabul Anlaşması Türkiye ile AB arasında düzensiz göçle daha etkin mücadele etmek amacıyla Türkiye’ye ilk olarak 4 Mart 2003’te önerilmiş uzun müzakereler sonucunda (Yıldırım Mat ve Özdan, 2018, s. 38) Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun yürürlüğe girdiği 2013 yılının aralık ayında “Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma” başlığı altında imzalanmıştır. 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülen anlaşmada kitlesel geri gönderimleri başlatmadan önce Türkiye’ye göç yönetimi, düzensiz göçmenlerin barındırılması ve sınır güvenliğinin sağlanması gibi alanlarda kapasite artırımı için üç yıllık bir süre tanınmıştır (Göçmen, 2014, s. 53). Anlaşmada Türkiye’nin geri kabul yükümlülükleri “kendi vatandaşlarının geri kabulü” ve “üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansız kişilerin geri kabulü” şeklinde iki başlık altında toplanmıştır. Buna göre Türkiye bir Üye Devletin başvurusu üzerine ülkeye girme, ülkede bulunma veya ikamet etmeye ilişkin “yürürlükte olan koşulları sağlamayan veya artık sağlamayan tüm kişileri, Türkiye vatandaşı olduğunun kanıtlanması şartıyla geri kabul eder”. Ayrıca “doğum yerlerine veya vatandaşlığına bakılmaksızın” bu “kişilerin reşit olmayan bekar çocukları” ve “Türkiye topraklarına giriş ve bu topraklarda kalma hakkına sahip olmaları şartıyla” bu “kişilerin bir başka ülke vatandaşlığına sahip eşleri” de Türkiye tarafından geri kabul edilir. “Üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansız kişilerin geri kabulü” hususunda Türkiye “tüm üçüncü ülke vatandaşlarını veya vatansız kişileri” bu kişiler “Türkiye tarafından düzenlenmiş geçerli bir vizeye sahip ise”, “Türkiye tarafından düzenlenmiş bir ikamet iznine sahip ise” veya “Türkiye topraklarında kaldıktan veya transit geçiş yaptıktan sonra Üye Devletlerden birine yasadışı ve doğrudan giriş yapmış ise” “Anlaşmada öngörülen işlemler dışında başka herhangi bir işlemin yerine getirilmesine gerek kalmaksızın geri kabul edecektir” ibaresi yer almaktadır.

Anlaşmada Türkiye ve AB üyesi ülkelere girme, “burada bulunma veya ikamet etme şartlarını taşımayan veya artık taşımayan” kişilerle ilgili düzenlemelere yer verilmektedir. “Vatandaş” olanlar tartışmasız bir şekilde Geri Kabul Anlaşması kapsamındadır; ancak “üçüncü ülke vatandaşı” veya “vatansız” kişiler “talep eden devletin yetkili makamının kendi varlığını öğrendiği andan itibaren beş yılı aşan bir süre önce talepte bulunulan devletin ülkesini terk etmişse” Geri Kabul Anlaşması’nın kapsamı dışındadır. Bu kişiler geri kabul için “aranan koşulların varlığı, kesin delil listesindeki belgeler aracılığıyla ortaya konabiliyorsa” Anlaşma kapsamı içinde sayılır (Göçmen, 2014, s. 29). Anlaşmanın temel amacı AB’ye yönelen göç akışını azaltmak ve düzensiz göçmenlerin sayısını kontrol altına almaktır. Anlaşma Türkiye’ye mali ve siyasi teşvikler sağlamayı ve AB’nin Türkiye’deki sığınmacıları desteklemesini içeren bir dayanışma mekanizması öngörmektedir.

Geri Kabul Anlaşmasında Türkiye’ye tanınan üç yıllık süre boyunca ilk önce 15 Ekim 2015’te Türkiye- AB Ortak Eylem Planı (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2015) ve 29 Kasım 2015 ve 18 Mart 2016 tarihlerinde Türkiye-AB Zirvesi Bildirileri (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2015)

yayımlanmıştır. Bu metinlerde Türkiye-AB ilişkilerinde kritik ve hassas konular olan “serbest dolaşım ve düzensiz göçün önlenmesi” başlıkları ön plana çıkmaktadır (Nas, 2015, s. 171). Türkiye – AB Zirvesi Bildirisi’nde (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2015) öncelikle 29 Kasım 2015 tarihinde hayata geçirilen Ortak Göç Eylem Planı’na atıf yapılarak Türkiye’ye “7 Mart 2016 tarihinde Türkiye’den Yunanistan’a geçen ve uluslararası korumaya muhtaç olmayan tüm göçmenlerin hızlı bir şekilde geri kabul edilmesi ve Türk karasularında yakalanan bütün düzensiz göçmenlerin geri alınması hususlarında mutabakatını” bildirdiği hatırlatılmaktadır. AB ve Türkiye’nin “Türkiye’den AB’ye gerçekleşen düzensiz göçü sonlandırmaya” karar verdiğinin ifade edildiği bildiriye karşılıklı yükümlülükler dokuz maddede sıralanmıştır. Bildiriye göre “Türkiye’den Yunan adalarına geçen tüm yeni düzensiz göçmenler Türkiye’ye iade” edilecek “Türkiye’ye iade edilen her bir Suriyeli için Türkiye’den bir diğer Suriyeli AB’ye yerleştirilecektir”. Bu maddenin önemli bir unsuru olan “düzensiz göçmen” kavramının tanımındaki belirsizlik hak ihlallerine yol açma potansiyeli taşımaktadır. Geri kabul mevzuatını karakterize eden bu belirsizlik, kişilerin durumlarının bireysel veya vaka bazında değerlendirilmediği ve ilgili kişilere kendilerini yeterli biçimde ifade etme imkânı tanınmadığı durumlarda uluslararası iltica rejiminin temel ilkelerinden biri olan “geri göndermeme” (non-refoulement) ilkesinin ihlal edilmesine ve dolayısıyla uluslararası iltica hukukuna aykırı sonuçların doğmasına neden olmaktadır (Rais, 2016, s. 45). Geri göndermeme ilkesi “devletlere zulüm ve hayati tehlike tehdidinden kaçarak kendisine sığınan kişileri kendi devletlerine geri göndermeme yükümlülüğü” vermektedir (Uzun, 2012, s. 25). Uluslararası mülteci hukukunun temel metni sayılan 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan geri göndermeme ilkesine göre “Hiçbir Taraf Devlet bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehlike altında olacak ülkelerin sınırlarına her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade (*refouler*) etmeyecektir.” Geri Kabul Anlaşmalarında yer alan “düzensiz göçmen”, “herhangi biri” gibi muğlak nitelermeler uluslararası iltica rejiminin bu en temel ilkesiyle çelişen düzenlemelere doğrudan zemin hazırlamaktadır. Uluslararası hukukun sığınma ile ilgili kurallarını, özellikle 1951 tarihli Mülteci Sözleşmesi’nde tanınan “geri göndermeme” ilkesini, ihlal ettiğine dair tartışmalara neden olan geri kabul anlaşmaları AB için meşruiyetini istenmeyen yabancıların menşe ülkelerine dönüşlerini kolaylaştırmak için özel olarak tasarlanmış olmalarından almaktadır (Rais, 2016, s. 45). Tartışmaların temelinde mültecilerin “çeşitli geri kabul anlaşmalarında belirtilen hızlı takip prosedürleriyle geri gönderilmesinin büyük bir risk teşkil” etmesi yatmaktadır (Giuffré, 2013). Türkiye’nin sığınma rejimindeki statü belirleme koşullarına göre geri gönderilen Suriyelilerin mülteci statüsü değil geçici koruma statüsü kapsamı altında yaşamlarına devam edecekleri düşünüldüğünde ülkelerine dönme ihtimallerinin ortaya çıkmasına dek uzun süreler belirsiz bir statüde kalarak uluslararası koruma rejimine dâhil olamama ihtimalleri söz konusudur.

Anlaşmaya yönelik temel eleştirilerden biri mültecilerin geri gönderilmesine odaklanılırken korunma hakları ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi gereksinimlerinin göz ardı edilmesidir. Bir diğer eleştiri mültecilerin bireysel başvurularının etkin bir şekilde değerlendirilmediği durumlarda adil olmayan bir geri gönderme süreci sonucunda sığınma haklarının ihlal edileceğidir. Geri Kabul Anlaşması çerçevesinde mültecilerin hızla geri gönderilmesi sığınma başvurularının adil bir şekilde değerlendirilmesi sürecini olumsuz yönde etkileyebilecek ve mültecilerin adil yargılanma hakkını ihlal edebilecektir. Geri kabul anlaşmaları özünde karşılıklı yükümlülüklerle dayalı anlaşmalardır. Ancak yükümlülüklerin bu karşılıklılığı tarafların geri kabul anlaşmasının imzalanmasından ve uygulanmasından eşit şekilde yararlandıkları anlamına gelmemektedir. AB müzakerelerinin yeniden başlatılması ve vize serbestliği görüşmelerinin hızlandırılması gibi taahhütler Türkiye’nin geri kabul anlaşmasını imzalamasında temel motivasyonu olmakla birlikte uzun vadede asimetrik yük paylaşımına dayanan bu iş birliğinin sürdürülebilirliğine dair başka bir tartışma konusu oluşturmaktadır.

Zirve Bildirisinde Türkiye’nin sadece AB ile değil komşu devletlerle de iş birliği yaparak “Türkiye’den AB’ye yasadışı göçe yönelik yeni deniz ve kara güzergâhlarını önlemek için” gerekli tüm tedbirleri alacağı belirtilmektedir. “Türkiye ve AB arasındaki düzensiz geçişler sona erdiğinde ya da en azından büyük ölçüde ve sürdürülebilir şekilde azaltıldığında” uygulamaya konulacak “Gönüllü İnsani Kabul Planı” ise AB üye devletlerinin gönüllülük esasında katkıda bulunacakları bir uygulama olduğundan Üye Devletlere herhangi bir yükümlülük getirmemektedir. Yine Türkiye’nin geri kabul ve göç yönetimi konusunda tüm beklentileri karşılama koşuluyla “en geç Haziran 2016 sonuna kadar Türk vatandaşlarına yönelik vize gerekliliklerinin kaldırılması amacıyla Vize Serbestisi Yol Haritasının katılan tüm üye devletler bakımından yerine getirilmesine” hız verilmesi planlanmaktadır. Ek olarak AB “Türkiye için Sığınmacı Mali İmkânı” kapsamında tahsis edilmesi planlanan mali katkının üç milyar avroluk kısmının ödenmesini hızlandırmayı, “geçici koruma altındaki kişilere

yönelik daha çok sayıda projenin finansmanını” sağlamayı taahhüt etmektedir. Ayrıca AB ve üye devletler “özellikle Türkiye sınırına yakın belirli alanlarda Suriye içindeki insani koşulların iyileştirilmesine yönelik olarak ve yerel nüfusun ve mültecilerin daha güvenli olacak alanlarda yaşamasını sağlamak üzere” Türkiye ile ortak çaba gösterme niyetlerini belirtmektedir. Ancak bildiride, bu ortak çabanın nasıl şekilleneceği ve tarafların hangi yükümlülükleri üstleneceği konusunda herhangi bir açıklama yer almamaktadır.

AB üye devletleri arasındaki sınır kontrolünün kaldırılması “düzensiz göçle mücadele için sınır kontrolü ve önlemlerini üçüncü ülkelere yükleme ihtiyacını” beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla “AB’nin düzensiz göçmenlerin sınır dışı edilebileceği ülkelerden oluşan bir tampon bölge oluşturma” girişimlerinin bir aracı olarak “göçmenin transit geçiş yaptığı ülkeye geri” gönderilmesini güvence altına alan anlaşmalar göç yönetiminde önem kazanmıştır (Panizzon, 2012, s. 105). Ege Denizi üzerinden Avrupa’ya ulaşan mülteci sayısının artmasıyla birlikte, 2015’te yaşanan uzun göç yazının da etkisiyle, 18 Mart 2016’da yayınlanan AB-Türkiye Zirve Bildirisindeki maddelerin uygulanmaya başlamasıyla birlikte geçişler yavaşlamış ancak hiçbir zaman tamamen durmamıştır (Heck ve Hess, 2017, s. 35). “Geri kabul anlaşmasını bir transit ülke için uygulanabilir ve kabul edilebilir kılan şey genellikle zarar vermemeye ve “iyi komşuluk” fikrine atıfta bulunan yasal bir argümanla” açıklanabilirse de Türkiye için geri kabul anlaşmasının AB üyelik müzakereleri bağlamında göç müktesebatını AB ülkeleriyle uyumlu hâle getirme ve vize serbestliği çalışmalarının hızlandırılması olmak üzere önemli iki temel motivasyonu bulunmaktadır (İçduygu, 2011, s. 14). Geri kabul anlaşması kamuoyunda “geri kabule karşılık vize serbestliği” olarak yorumlanmış, vize serbestliği yol haritasının Türkiye ve AB arasında “işleyen bir geri kabul mekanizmasının kurulmasını” gerektirdiği ve “Türkiye’nin geri kabul alanındaki performansının, vatandaşlarının vizesiz Avrupa hedefine ulaşmasında yol gösterici olacağı” belirtilmiştir (İKGV, 2014).

Geri Kabul Anlaşmasında tartışmaya açık bir diğer konu yük paylaşımıdır. Anlaşma her ne kadar Türkiye’ye mali ve lojistik destek sağlanmasını içeriyor olsa da Üye devletlerin sığınma taleplerini kabul etmek yerine mültecileri Türkiye’ye geri göndererek sorumluluktan kaçınma eğiliminin bir yansımasıdır. Bunun yerine Avrupa ülkelerinin daha fazla mülteci kabul etmeye ve sığınma taleplerini adil bir şekilde değerlendirmeye odaklanmaları bu asimetrik yük paylaşımını ortadan kaldırmaya yönelik bir adım olacaktır. Geri kabul anlaşmalarıyla ilgili bir diğer tartışmalı konu taraf devletler arasındaki asimetrik güç ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Geri kabul anlaşmalarında yükümlülüklerin karşılıklı olması çoğu zaman tarafların anlaşmanın uygulamalarından eşit şekilde yararlandıkları anlamına gelmemektedir. Geri kabul anlaşmaları özellikle anlaşmayı imzalayan iki ülke arasında önemli düzeyde gelişmişlik asimetrisi varsa “eşit olmayanlar arasındaki ilişkileri” karakterize etmektedir (Cassarino, 2007, s. 182). Nitekim Türkiye’nin Avrupa Birliği ile geri kabul anlaşması imzalamaya süreci büyük ölçüde AB üyeliği perspektifi ve vize serbestisi gibi siyasi teşviklere dayalı olarak şekillenmiştir. Türkiye bu kapsamda göç ve iltica alanındaki mevzuatını AB müktesebatına uyarlamak üzere kapsamlı reformlar gerçekleştirmiştir. Ancak bu iş birliği teknik bir uyum sürecinden ibaret olmayıp iktidarın ulusötesi düzeyde nasıl örgütlendiğini ve uygulandığını gösteren daha derin yapısal dinamiklere işaret etmektedir. Tam da bu noktada Foucault’nun (2007, s. 87–103) “yönetimsellik” ve “biyoiktidar” kavramları ile Agamben’in “istisnai hâl” (2004, s. 12-15) ve “çıplak hayat” (1998, s. 38-44) kavramları AB’nin göç politikalarının idari veya işlevsel bir araçtan ziyade bireylerin yaşam, statü ve hak alanlarını belirleyen siyasal-etik rejimler olduğunu anlamada kuramsal bir derinlik sağlamaktadır.

Foucault’nun “yönetimsellik” kavramı modern devletlerin nüfusu düzenleme, disipline etme ve yönlendirme biçimlerini anlamada son derece açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Foucault’ya göre yönetimsellik bireylerin doğrudan denetlenmesinin yanı sıra yaşamın çeşitli yönlerinin -doğurganlık, sağlık, hareketlilik, güvenlik- nüfus düzeyinde yönetilmesi anlamına gelir. Bu yönetim biyoiktidar aracılığıyla bedenleri yönetime tabi kılar. Bu bağlamda AB’nin geri kabul anlaşmalarını kullanarak sınırlarını üçüncü ülkelere taşıması nüfusu ve insan hareketliliğini kontrol etmenin neoliberal biçimi olarak değerlendirilebilir. Geri kabul anlaşmaları bireylerin mekânsal olarak yerleştirilmesini olduğu kadar onların yaşama, korunma ve hareket etme hakları üzerinde kurgulanan yeni bir yönetim rejimini de temsil etmektedir. Bu çerçevede göçmen bedeni hem “teknik” hem de “politik” bir nesneye dönüşmekte hangi coğrafyada bulunacağı, hangi statüde kabul edileceği ve hangi hukuki çerçeveye tabi olacağı bu rejim tarafından belirlenmektedir. Agamben’in istisnai hâl ve çıplak hayat kavramları ise bu biyo-politik rejimin hukuki/siyasal sınırlarını daha da görünür kılar. Agamben’e göre modern egemenlik hukukun askıya alındığı ve egemenin keyfi kararlarıyla yönetilen alanlar üretir. Mülteci kampları, transit bölgeler ve geri kabul merkezleri bu “istisnai mekânların” güncel örnekleridir (Agamben, 1998, s. 12–15; 38–44). Bu

mekânlarda bireyler hukuki statüye sahip birer özne olmaktan çıkarak korunabilir ama hak talep edemez bir “çıplak hayat”a indirgenirler. Geri kabul anlaşmaları bu bağlamda bireyleri uluslararası koruma rejiminin dışına iterek vatandaş ya da hak sahibi mülteci olmayan arada kalmış bir statüye sabitlemektedir. Özellikle Türkiye gibi transit ve hedef arasında konumlanan ülkelere bu durum daha belirgin hâle gelmekte bireylerin ne geri dönebildiği ne de kalabildiği bir geçici ikamet rejimi oluşmaktadır. Bu iktidar mekanizmaları ulusötesi sınır politikalarının biyopolitik ve hukuki üretimler olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak geri kabul anlaşmaları salt bir teknik göç yönetimi aracı olmanın ötesinde bireylerin yaşamlarını düzenleyen, sınırları yeniden tanımlayan ve insan bedeni üzerinde kurulan egemenliğin çağdaş biçimleridir.

Sonuç

Bu çalışma, Avrupa Birliği’nin düzensiz göçle mücadele politikaları kapsamında üçüncü ülkelerle yaptığı geri kabul anlaşmalarının çağdaş göç yönetimi stratejilerinde merkezi bir araç hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Türkiye ile imzalanan AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması Avrupa’nın göç yönetimini dışsallaştırma yöneliminin kurumsallaşmış bir örneği olarak değerlendirilmiştir. Bu anlaşma AB’nin sınırlarını yalnızca fiziksel, yönetsel ve hukuki düzeyde çevre ülkelere doğru genişleten bir biyo-politik stratejinin parçasıdır. Foucault’nun yönetsellik ve biyoiktidar kavramları bu dışsallaştırma sürecinin devletin yaşam üzerinde uyguladığı disiplinler kontrol mekanizmalarıyla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Geri kabul sistemleri bireylerin mekânsal, hukuki ve biyopolitik olarak yönetildiği bir iktidar formunu temsil etmektedir. Öte yandan Agamben’in istisnai hâl ve çıplak hayat kavramları bu tür mekanizmaların bireyleri uluslararası koruma rejiminin dışında bırakarak hukuki statüsü belirsiz, korunaksız ve hak talep edemez “çıplak hayatlar” hâline getirdiğini göstermektedir. AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması bu bağlamda göçmen akışını kontrol ederken asimetri temelli siyasal ilişkilerin yeniden üretildiği bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’ye anlaşma kapsamında göçmenlerin geri kabulü karşılığında AB üyelik sürecinde ilerleme, vize serbestisi ve ekonomik destek gibi vaatler verilmiştir. Ancak bu stratejik takas yükün orantısız biçimde Türkiye gibi transit ülkelere kaydırıldığı normatif eşitliğin sağlanmadığı bir model ortaya çıkarmıştır. Bu durum uluslararası hukukun temel taşlarından biri olan geri göndermeme (non-refoulement) ilkesinin korunmasını zorlaştırmakta ve geri kabul edilen bireylerin bireysel başvuru hakkı olmaksızın sınır dışı edilmesine zemin hazırlamaktadır. Hızlandırılmış iade süreçleri mültecilerin uluslararası koruma mekanizmalarına erişimini sınırlandırmakta, geçici koruma statüsü altında uzun süreli hukuki belirsizliklerle yaşamalarına yol açmaktadır. Bu durum insan hakları bağlamında ciddi riskler doğurmakta ve hukukun istisna hâline dönüştüğü alanlar yaratmaktadır. Geri kabul sistemlerinin içerdiği yük paylaşımı problemi ise AB’nin ortak sorumluluk ilkesinden giderek uzaklaştığını ve göç yönetimini güvenlik odaklı bir dış politika aracına dönüştürdüğünü göstermektedir. Avrupa ülkeleri düzensiz göçü sınırlarının dışında durdurmak için yönetişimsel kapasitesi daha sınırlı ülkelere iş birliği yaparken kendi normatif değer sistemleriyle çelişen bir uygulama üretmektedir. Bu durum AB’nin insan haklarına dayalı normatif söylemi ile pratikteki stratejik çıkarları arasındaki gerilimi görünür kılmaktadır. Sonuç olarak AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması göç yönetimi açısından teknik olarak işlevsel görünse de insan hakları, uluslararası hukuk ve siyasi eşitlik ilkeleri bakımından önemli eleştirilerle karşı karşıyadır. Bu çelişkiler göçün sadece güvenlik bağlamında değil etik, hukuki ve toplumsal sorumluluk eksenlerinde ele alınması gerektiğini göstermektedir. Gelecekte daha kapsayıcı, hak temelli ve sürdürülebilir bir göç politikasının inşası için AB’nin dışsallaştırma stratejilerini yeniden değerlendirmesi, yük paylaşımında adaleti gözetmesi ve bireylerin uluslararası koruma hakkını esas alan bir yaklaşımı benimsemesi büyük önem taşımaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar, bu makalenin araştırma, yazarlık ve/veya yayın süreci ile ilgili herhangi bir potansiyel çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Mali Destek

Yazar bu makalenin araştırılması, yazılması ve/veya yayınlanması için herhangi bir mali destek almamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederiz.

Yazar Katkı Oranı

Çalışma, tek yazarlı olduğundan yazarın katkı oranı %100'dür.

Etik Kurul İzni

Çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Kaynakça

- Agamben G. (1998). *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford University Press.
- Agamben G. (2004). *State of Exception*. University of Chicago Press.
- Batır K. (2017). Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15, 585-604.
- BBC (2015, 13 November). Paris attacks: as they happened. BBC. <https://www.bbc.com/news/live/world-europe-34815972>
- BBC (2016, 20 December). Berlin attack: Police say lorry crash 'probably terror attack. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-38375555>
- Cassarino J. P. (2007). In formalizing Readmission Agreements in the EU Neighbourhood. *The International Spectator*, 42(2), 179-196.
- Clarke S. (2017, 25 September). German elections 2017: full results. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2017/sep/24/german-elections-2017-latest-results-live-merkel-bundestag-afd>
- Foucault, M. (2007). *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977–1978*. Palgrave Macmillan.
- Giuffré M. (2013). Readmission Agreements and Refugee Rights: From a Critique to a Proposal. *Refugee Survey Quarterly*, 32(3), 79-111. <https://doi.org/10.1093/rsq/hdt012>
- Göçmen İ. (2014). Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının Hukuki Yönden Analizi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(2), 21-86. https://doi.org/10.1501/Avraras_0000000208
- Harding L. (2015, 28 August). Police fear as many as 50 migrants dead inside lorry left by Austrian motorway. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2015/aug/27/migrants-found-dead-inside-lorry-in-austria>
- Heck G. & Hess S. (2017). Tracing the Effects of the EU-Turkey Deal, The Momentum of the Multi-layered Turkish Border Regime. *Movements. Journal for Critical Migration and Border Regime Studies*, 3(2), 35-59.
- Hess, S., Kasperek B., Kron S., Rodatz, M., Schwertl M. & Sontowski S. (2017). Der lange Sommer der Migration: Krise, Rekonstitution und ungewisse Zukunft des europäischen Grenzregimes. Hess, S., Kasperek, B., Kron, S., Rodatz, M., Schwertl, M., Sontowski, S. (Ed.), *Der lange Sommer der Migration: Grenzregime III* içinde (s. 6-24). Berlin: Assoziation A.
- İçduygu, A. (2011). *The Irregular Migration Corridor between the EU and Turkey: Is it Possible to Block it with a Readmission Agreement? Technical Report, EU-US Immigration Systems*, Robert Schuman Centers for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute. https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/17844/EUUSpercent20Immigrationpercent20Systempercent202011_14.pdf?sequence=1
- İçduygu A. & Aksel D. (2014). Two-to-Tango in Migration Diplomacy: Negotiating Readmission Agreement between the EU and Turkey. *European Journal of Migration and Law*, 16, 336-362. <http://dx.doi.org/10.1163/15718166-12342060>

- İKGV (2014) Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması Hakkında Doğru Bilinen 8 Yanlış. https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/gka_hakkinda_dogru_bilinen_8_yanlis_2.pdf
- Kleist, J. O. (2022). *Beyond the Crisis Mode of the EU-Turkey Refugee Agreement: Towards Sustainable Rights-based EU Asylum and Refugee Policies*. Thessaloniki: Heinrich-Böll-Stiftung
- Merkel A. (2015) Basın Açıklaması. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/pressekonferenzen/sommerpressekonferenz-von-bundeskanzlerin-merkel-848300>
- Merkel A. (2016). Bericht der Vorsitzenden der CDU Deutschlands, Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel MdB, CDU Arşivi. <https://archiv.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/bericht-cdu-vorsitzende-merkel-2016.pdf?file=1>
- Nas Ç. (2015). Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin Yönetimi. *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, 169-186. <https://doi.org/10.29228/mjes.82>
- Panizzon M. (2012). Readmission Agreements of EU Member States: A Case for EU Subsidiarity or Dualism? *Refugee Survey Quarterly*, 31(4), 101-133.
- Pleitken F., Hume, T. & Mc Kirdy E. (2016, July 26) Suicide bomber in Germany pledged allegiance to ISIS leader. CNN. <https://edition.cnn.com/2016/07/24/world/ansbach-germany-blast/index.html>
- Rais M. (2016). European Union Readmission Agreements. *Forced Migration Review*, 51, 45-46. Erişim adresi: <https://www.fmreview.org/sites/default/files/FMRdownloads/en/destination-europe/rais.pdf>
- Rea A., Martiniello M. & Meuleman B. (2019). The Refugee Reception Crisis in Europe Polarized Opinions and Mobilizations. Rea A., Martiniello M., Meuleman B. (Ed.), *The Refugee Reception Crises in Europe* içinde (11-30). Éditions de l'Université de Bruxelles, Belgium.
- Resmî Gazete (2013). Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/08/20140802-1-1.pdf>
- Reuters (2017, 29 October). Merkel confirms she won't seek re-election to CDU party chair. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-germany-politics-merkel-future/merkel-confirms-she-wont-see-re-election-to-cdu-party-chair-idUSKCN1N31KJ>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (2013). Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma. https://www.ab.gov.tr/files/sib/18_resmi_gazete_geri_kabul.pdf
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (2015). 29 Kasım 2015 Tarihli Türkiye- AB Zirvesi Bildirisi. https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/29_kasim_2015_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi.pdf
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (2015). Türkiye-AB Ortak Eylem Planı. https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi.pdf
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (2016). 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye- AB Zirvesi Bildirisi. https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi.pdf
- UNHCR (2024) Refugee Statistics. <https://www.unrefugees.org/refugee-facts/statistics/#:~:text=Germany%20was%20the%20second%20largest,million%20people%20with%20the%20region.>
- Uzun, E. (2012). Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Hukuk ve Politika*. 8 (30), 25-58.
- Yıldırım Mat T. & Özdan, S. (2018). AB ile Türkiye arasındaki Geri Kabul Anlaşması'nın İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 36-49.
- Yurdakul, G. & Niden A. (2018). Introduction: Witnessing the Transition: Refugees and Migrants in Transnational Perspective. Römhild R., Schwanhäuber A., Niden B., Yurdakul G. (Ed.) *Witnessing the Transition: Moments in the Long Summer of Migration* içinde (7-15), Berlin: Berlin Institute for Empirical Integration and Migration Research.

EXTENDED SUMMARY

In 2015, Europe faced a significant migration crisis, often referred to as the "long migration summer," characterized by a massive influx of refugees and migrants primarily targeting Austria and Germany through routes via Greece, Macedonia, and Serbia and this period profoundly impacted Germany's refugee policies, notably marked by the decision to open its borders. To manage the surge in refugee arrivals, the European Union implemented several policies. The Türkiye-EU Readmission Agreement, initially proposed to Türkiye in 2003 as part of the EU's migration management strategy, was only signed a decade after extensive negotiations. By the summer of 2015, as Europe grappled with the refugee influx, the 2013 Readmission Agreement became a pivotal element of the EU's migration policy. Its primary objective was to curb the flow of migrants to the EU and better manage refugee numbers. This era also witnessed the implementation of the Türkiye-EU Joint Action Plan in 2015 and declarations from the Türkiye-EU Summits in 2015 and 2016, which were crucial in collaborative efforts to handle the migration crisis. This article aims to provide a comprehensive overview of the 2015 European migration crisis, examining its causes, the migrants' and refugees' journeys to the European Union, and the subsequent impacts on EU policies and international relations. By analyzing the events leading to the significant influx of migrants and refugees, primarily through the Greece to Germany route, this study aims to elucidate the humanitarian, political, and social challenges that arose. It will also evaluate the response strategies employed by the European Union, including the pivotal 2013 Readmission Agreement with Türkiye, assessing their effectiveness in managing the crisis. This exploration aims to offer insights into the complexities of migration issues and underscore the importance of collaborative efforts in addressing global challenges.

This study uses quantitative analysis of migration data and policy analysis to examine the 2015 European migration crisis. Using migration statistics from international organizations such as the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) and Eurostat, this component aims to map the scale and demographics of migration flows towards Europe in 2015. Data will be analyzed to identify trends, including peak migration periods and the nationalities of migrants and refugees. In the realm of policy analysis, this phase entails a thorough evaluation of the policies and agreements implemented by the European Union in response to the crisis, with a primary focus on the 2013 Readmission Agreement with Türkiye and subsequent EU-Türkiye statements. The assessment will evaluate these policies' effectiveness, resulting outcomes, and impact on managing migrant flows and addressing the crisis.

Readmission agreements are pivotal in the European Union's migration policies, serving as mechanisms for countries to readmit their citizens and other nationals who transit through their territories. However, these agreements have sparked debates regarding their compliance with international law provisions protecting refugees and asylum seekers. Concerns include potential human rights violations, breaches of the principle of non-refoulement, and asymmetric burden-sharing. These agreements regulate the return of individuals illegally present in a country to the source or transit country party to the agreement. The primary aim is to establish rapid and effective procedures for identifying and returning unauthorized residents in EU member states. Türkiye's readmission obligations encompass third-country nationals and its citizens, requiring Türkiye to readmit individuals upon application by the agreement's member states if they no longer meet entry conditions. The agreement aims to reduce migration flows to the EU and control irregular immigration, offering financial and political incentives to Türkiye and fostering solidarity with EU support for refugees in Türkiye. However, potential human rights violations and breaches of non-refoulement principles have caused controversy. The agreement's focus on repatriating refugees overlooks their protection needs and living conditions. Ineffective evaluation of refugees' applications may violate their right to asylum through an unjust repatriation process. Rapid repatriation per the agreement's articles may compromise fair asylum application evaluations, affecting refugees' right to a fair process. While readmission agreements are based on mutual obligations, the benefits for the parties are not equally distributed. Despite commitments like restarting EU negotiations and accelerating visa liberalization, Türkiye's motivation for the agreement and the long-term sustainability of this cooperation with asymmetrical burden-sharing remain contentious. This study acknowledges several limitations in researching the 2015 migration crisis and the EU's policy responses. Firstly, focusing on specific EU policies may only encompass some international or national efforts during the crisis. Secondly, the findings may only partially apply to other migration crises or contexts. Recognizing these limitations is crucial for accurately interpreting the research findings.

The European Union's migration policies, especially during the "long summer of migration" and the impact of the EU-Türkiye Readmission Agreement, present a complex issue with theoretical, practical, and social implications. Readmission agreements are crucial in the EU's migration strategy, yet their effectiveness and ability to protect due process rights require scrutiny. The EU-Türkiye Readmission Agreement is a significant step towards managing migration flows and enhancing European border security. Still, its success hinges on ongoing cooperation between Türkiye and the EU and a comprehensive approach addressing the root causes of irregular migration. Theoretically, this study contributes to migration policy literature by analyzing the interplay between international agreements and national policies in managing crises. Practically, the findings offer insights for policymakers on the effectiveness of current strategies and potential areas for improvement. Socially, the research highlights the human impact of migration policies, emphasizing the need for approaches that consider migrants' and refugees' protection and well-being.

This research contributes to the scholarly understanding of the 2015 migration crisis and the European Union's policy responses. Focusing on specific EU policies, such as the 2013 Readmission Agreement with Türkiye and subsequent EU-Türkiye statements, this study delivers detailed insights into the mechanisms of international cooperation and policy effectiveness in managing migration flows. Addressing EU policies' effectiveness, outcomes, and impacts, this study fills a gap in the existing literature, providing valuable insights for policymakers, scholars, and stakeholders interested in migration management and policy formulation. Its findings can inform future policies, contributing to more effective and humane responses to migration crises.